

УДК 342.1

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.02.18>

ПРАВО ЛЮДИНИ НА ЗАБУТТЯ: ОКРЕМІ КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПИТАННЯ

Бєлова М.В.,

*доктор юридичних наук, доцент
кафедри конституційного права та порівняльного правознавства
юридичного факультету
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
ORCID: 0000-0003-2077-2342*

Бєлов О.М.,

*аспірант кафедри конституційного права та порівняльного правознавства
юридичного факультету
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

Мегеш К.К.,*юрист*

Бєлова М.В., Бєлов О.М., Мегеш К.К., Право людини на забуття: окремі концептуальні питання.

Стаття присвячена дослідженню виникнення та становлення права людини на забуття (право бути забутим, англ. right to be forgotten) як права фізичної особи вимагати видалення своїх особових даних із загального доступу через пошукові системи за деяких умов. Визначено, що встановлення права на забуття часто пов'язують з одним з ключових рішень Суду Європейського Союзу, а саме у справі «Google Іспанія проти Костехи Гонсалес», яка набула широкого міжнародного розголосу. Однак, важливо звернути увагу на свободу слова та свободу доступу до інформації як конкуруючого фундаментального права. Право на недоторканність приватного життя та режим захисту даних не існують у вакуумі: право людини на приватне життя часто може вступати в конфлікт з іншими правами, зокрема, з правом на свободу вираження поглядів, наприклад, з точки зору цензури.

У статті проаналізовано міжнародний досвід у судовій сфері щодо питання визнання права на забуття в контексті системи цифрових прав людини, на основі чого виявлено, що рішення здебільшого стосуються інформації, яка може суттєво вплинути на фундаментальні права на недоторканність приватного життя та захист персональних даних, і в них конкретно зазначається, що суд прагне встановити справедливий баланс між цими правами та правом громадськості на доступ до інформації. Таким чином, вирішення багатьох спорів значною мірою залежить від фактів справи.

Розглянуто правове регулювання права бути забутим, зокрема, регламент Європейського Парламенту та Ради від 27 квітня 2016 року (За-

гальний регламент про захист даних), директива про захист даних 1995 року, як така, що була оновлена та доповнена вищезазначеним регламентом, а також Європейська конвенція з прав людини та інші. Водночас концепція права бути забутим не є визнаною в правовій системі України, але зазначається Законом України «Про захист персональних даних», що видалення або знищення персональних даних в інформаційному просторі можливе за умов подання скарги або звернення до суду.

Ключові слова: персональні дані, обробка, приватне життя, видалення інформації, свобода вираження поглядів.

Bielova M.V., Byelov O.M., Megesh K.R. The right to be forgotten: separate conceptual issues.

The article is devoted to the study of the emergence and formation of the human right to be forgotten as the right of an individual to request the removal of his or her personal data from public access through search engines, under certain conditions. It is found that the establishment of the right to be forgotten is often associated with one of the key decisions of the Court of Justice of the European Union, namely, in the case of Google Spain v. Costeja Gonzalez, which has gained wide international publicity. However, it is important to note that freedom of speech and freedom of access to information are conflicting fundamental rights to the right to be forgotten. The right to privacy and the data protection regime do not exist in a vacuum: the right to privacy can often clash with other rights, in particular the right to freedom of expression, for example, in terms of censorship.

The author analyses international judicial precedents regarding the acknowledgement of the

right to be forgotten in the sphere of the digital human rights system, and finds that the rulings typically pertain to data that might drastically influence the fundamental rights to privacy and personal data protection. Furthermore, the courts explicitly assert their intention to achieve an equitable balance between these rights and the public's right to access information. Hence, the resolution of numerous conflicts is largely contingent on the factual context of each case.

The author reviews the legal regulation of the right to be forgotten, in particular, the Regulation of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 (General Data Protection Regulation), the 1995 Data Protection Directive, as updated and supplemented by the above-mentioned Regulation, and the European Convention on Human Rights, etc. Although the concept of the right to be forgotten is not recognised in the Ukrainian legal system, the Law of Ukraine "On Personal Data Protection" states that deletion or destruction of personal data in the information landscape is possible upon filing a complaint or going to court.

Key words: personal data, processing, privacy, deletion of information, freedom of expression.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Право людини на забуття є одним із особистих немайнових прав, які забезпечують його соціальне існування в суспільстві. Здійснення права на забуття стало актуальним лише в сучасну епоху цифрофізації суспільства, оскільки до появи глобальної інформаційно-телекомунікаційної мережі мережі Інтернет інформація могла зберігатися, крім пам'яті людини, на різних матеріальних носіях (друкованих виданнях, касетах, дисках тощо). Отримання доступу до інформації було зумовлено необхідністю володіння матеріальним носієм, що її містить. В цифрофізованому суспільстві отримання доступу до будь-яких відомостей, що містяться в мережі Інтернет, стало простим і легкодоступним. При цьому дані, які подають до світової мережі, не завжди зберігають значення для громадянина, не завжди залишаються достовірними, актуальними, не завжди отримані законними способами тощо. Крім того, з'явився і зворотний бік цієї медалі – видалення інформації з мережі Інтернет стало важкоздійсненним і іноді технічно неможливим, оскільки дані постійно копіюються з одного ресурсу на інший. У зв'язку з цим особливої актуальності набуло обговорення проблем реалізації та здійснення права людини на забуття.

Отже, сучасне суспільство зіткнулося зі стрімким розвитком цифрових технологій та соціальних мереж, які надають користувачам дедалі більше інформації з ряду джерел. Випереджаючи традиційні інформаційні ресурси, великі

технологічні компанії відіграють чимдалі вагомішу роль у поширенні новин та цифрової реклами. У нинішніх мінливих реаліях якісна журналістика має потенціал для підвищення політичної обізнаності та заохочення ширшої участі та зацікавленості, зменшуючи таким чином рівень корупції та спонукаючи обраних представників до кращого представлення інтересів своїх виборців. Через це постають питання захисту особистих немайнових прав фізичних осіб в інформаційному просторі, зокрема права людини на забуття. Право на забуття було інтегровано в нещодавно прийнятий Загальний регламент ЄС про захист персональних даних (GDPR), який почав застосовуватися в 2018 році та неухильно набирати популярності в усьому світі.

Стан опрацювання цієї проблематики.

Протягом багатьох років науковці розмірковували про потенційне існування права на забуття. У своєму ключовому рішенні Суд Європейського Союзу встановив обмежену версію цього права у справі «Google Іспанія проти Костехи Гонсалес» (С 131/12). Тепер «право бути забутим» включено до Загального регламенту захисту даних. Відзначимо, що питання визнання права на забуття в контексті системи цифрових прав людини було предметом дослідження цілого ряду відомих науковців. Можна відзначити як і зарубіжних так і вітчизняних дослідників: W. Hartzog, J. Berman, D. Mulligan, A. Sebastian, I. Szekely, V. Mayer-Schönberger, A. Rengel, G.W. Streich, F. Werro, A. Кардаш, О. Калітенко, П. Сухорольського, В. Бугу, Ю. Разметаєву тощо.

Проте, як вважає W. Hartzog, аспекти повністю реалізованого бачення захисту даних, особливо такі положення, як право на забуття, загрожують цензурою, яка є несумісною з основними засадами американського конституційного ладу, і, можливо, з деякими фундаментальними правами, захищеними Конституцією США, а також з деякими фундаментальними правами, захищеними правом Європейського Союзу [1].

Метою статті є дослідження виникнення права людини на забуття за допомогою аналізу судової практики та його реалізації в правовому контексті.

Виклад основного матеріалу. Так зване «право на забуття» ґрунтується на ідеї, що людина має законне право на видалення інформації про себе, яка доступна в Інтернеті і може завдати шкоди її приватному життю, або, точніше, на видалення цієї інформації з результатів пошуку в пошукових системах. Перш ніж перейти до деталей реалізації цієї концепції, важливо згадати, з чого вона починалася.

Хоча існує кілька правових попередників, концептуальне походження права на забуття, ймовірно, слід шукати в ідеях самоврядування та самовизначення, які можна знайти в роботі

Н. Лумана, де він пропонує системи, які повинні самоорганізовуватися, причому правові та соціальні режими, в яких взаємодіють люди, не є винятком [2]. Зрештою, ці концепції були вперше втілені в законі в Німеччині в так званому «інформаційному самовизначенні» [3] – просторі, в якому людина «захищена від втручання в особисті справи, створюючи таким чином сферу, в якій вона може почуватися в безпеці від будь-якого втручання». Важливо зазначити, що ця концепція не пов'язана безпосередньо з приватним життям, оскільки право на приватне життя розглядається як захист спорідненого, але іншого виду інтересів.

Що стосується недоторканності приватного життя, то в Європі існує надійна система захисту цього права. Стаття 8 Європейської конвенції з прав людини (ЄКПЛ) чітко визначає, що «кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції» [4].

Це фундаментальне право, яке було прийняте в європейській правовій системі. Однак, відзначимо, інформаційне самовизначення – це не те саме, що приватність, хоча вони можуть час від часу взаємодіяти. Інформаційне самовизначення захищене за допомогою режиму захисту даних, запровадженого Європейською директивою про захист даних 1995 року. Основна мета цієї Директиви про захист даних полягає в тому, щоб захистити права ідентифікованої або такої, що може бути ідентифікована, фізичної особи (відомої як суб'єкт даних), шляхом встановлення низки принципів і ситуацій, в яких будь-яка інформація, що стосується суб'єкта даних (так звані персональні дані), може оброблятися на законних підставах. Будь-яка юридична особа, яка може визначати мету та засоби контролю над персональними даними суб'єкта, називається контролером даних [5].

Існуючий режим Директиви про захист даних отримав у 2016 році оновлення у вигляді Загального регламенту про захист даних. Цей регламент доповнює більшість існуючих положень Директиви про захист даних, що містяться в Директиві про захист даних, з метою кращого пристосування захисту даних до цифрової ери.

Відзначимо також, право на недоторканність приватного життя та режим захисту даних не існують у вакуумі: право людини на приватне життя часто може вступати в конфлікт з іншими правами, зокрема, з правом на свободу вираження поглядів, закріпленим у статті 10 Європейської конвенції з прав людини. Протягом багатьох років цей конфлікт між приватним життям і свободою вираження поглядів був джерелом незліченних юридичних баталій у судах.

Існує довгий перелік справ, в яких ці два

права протистоять одне одному, серед яких особливо виділяється справа *Douglas v Hello, and Campbell v MGN*. У більшості з цих рішень суди намагалися досягти балансу між конкуруючими правами, що, як правило, значною мірою залежить від фактів справи. Загалом, суди віддають перевагу підходу, який ставить приватне життя вище за свободу вираження поглядів, коли йдеться про пересічних громадян, як, зокрема, у справах *Wainright v Home Office* and *Google v Vidal-Hall*. І навпаки, суди, швидше за все, стають на бік доступу суспільства до інформації та свободи вираження поглядів у справах за участю публічних осіб, як, наприклад, у рішеннях *Douglas and Campbell*.

Відштовхуючись від концепцій приватності та захисту даних, різні автори виступали за розширення права на інформаційне самовизначення. Так, зокрема, В. Майєр-Шенбергер є активним прихильником такого права, яке дозволяє користувачам Інтернету видаляти небажану інформацію з мережі [6]. Аргумент полягає в тому, що Інтернет слугує ідеальним місцем для зберігання спогадів різного роду, і деякі з цих спогадів не слугують жодній меті, і навіть можуть виявитися надзвичайно шкідливими. Хоча суспільство могло б просто змінитися, щоб менше довіряти цим пам'яткам, його аргумент полягає в тому, що має бути право видаляти небажану інформацію з публічних онлайн-просторів.

Цікавим правовим попередником права на забуття є англійська справа *AMP v Persons Unknown* [7]. Так, у червні 2008 року у студентки університету у Великій Британії вкрали мобільний телефон у громадському транспорті міста Ноттінгема. Телефон містив зображення «відверто сексуального характеру». Незабаром після крадіжки зображення були скопійовані з телефону і завантажені на сайт обміну фотографіями з її ім'ям і посиланням на її сторінку у Facebook. Дехто попередив її про цей факт, і на сайт хостингу було надіслано електронного листа, який оперативно видалив зображення. Однак, зображення були об'єднані в торрент-файл і завантажені на *The Pirate Bay* під назвою «*Sexy Rich Chick Mobile Phone Found By IRC Nerdz*». У той же час людина на ім'я Нільс Хенрік-Дерімот (*Nils Henrik-Derimot*) зв'язався з нею на платформі соціальної мережі Facebook і погрожував викрити її, якщо вона не додасть його у друзі. Так само з погрозами шантажу зверталися до компанії її батьків. Таким чином, торрент-файл поширився на різних веб-сайтах. Потерпіла сторона намагалася домогтися видалення файлів за допомогою різних правових засобів. Спочатку вони подали клопотання до Google, щоб пошукова система видалила посилання на торрент-файли з пошуку на підставі авторського права. Потім вони подали заяву про судову за-

борону до Високого суду Англії та Уельсу «для запобігання передачі, зберігання та індексації» на підставі права позивача на недоторканність приватного життя, передбаченого статтею 8 Європейської конвенції з прав людини, а також статтею 3 Закону про захист від переслідувань 1997 року. Це рішення є цікавим прикладом застосування чинного законодавства про недоторканність приватного життя з метою захисту жертви через серйозне порушення її приватного життя. Суддя Ремсі вважає, що законодавство про недоторканність приватного життя не впливає на свободу вираження поглядів у подібних випадках, а можлива шкода, завдана приватному життю позивача переважає інші міркування, а тому має унеможливити публікацію зображень у будь-яких засобах масової інформації.

Отже, право людини на забуття застосовується Загальним регламентом ЄС про захист персональних даних (GDPR). Право на забуття з'являється у статтях 65 та 66, а також у статті 17 регламенту. Стаття зазначає що «суб'єкт даних має право вимагати від контролера видалення персональних даних, що стосуються його або її, без невинуватої затримки, а контролер зобов'язаний видалити персональні дані без невинуватої затримки», якщо застосовується одна з низки умов. «Невинуватою затримкою» вважається близько місяця. Право на забуття пов'язане з правом людей на доступ до їхньої особистої інформації, передбаченим статтею 15 регламенту. Право контролювати свої дані не має сенсу, якщо люди не можуть вжити заходів, коли вони більше не дають згоди на обробку, або коли в даних є значні помилки, або вони вважають, що інформація зберігається без необхідності. У цих випадках особа може вимагати видалення даних. Але це не є абсолютним правом.

Стаття 17 регламенту визначає конкретні обставини, за яких застосовується право на забуття. Фізична особа має право на видалення своїх персональних даних, якщо:

- Персональні дані більше не є необхідними для цілей, з якими організація їх збирала або обробляла.
- Організація покладається на згоду особи як на законну підставу для обробки даних, а особа відкликає свою згоду.
- Організація покладається на законні інтереси як обґрунтування обробки даних фізичної особи, фізична особа заперечує проти такої обробки, а організація не має переважаючого законного інтересу для продовження обробки.
- Організація обробляє персональні дані для цілей прямого маркетингу, а особа заперечує проти такої обробки.
- Організація обробляє персональні дані особи незаконно.

- Організація повинна видалити персональні дані на виконання судового рішення або зобов'язання.

- Організація обробила персональні дані дитини, щоб запропонувати їй послуги інформаційного суспільства [8].

В українському законодавстві концепція права бути забутих не є визнаною в правовій системі. Однак, відповідно до положень Закону України «Про захист персональних даних» персональні дані підлягають видаленню або знищенню у разі:

- закінчення строку зберігання даних, визначеного згодою суб'єкта персональних даних на обробку цих даних або законом;
- припинення правовідносин між суб'єктом персональних даних та володільцем чи розпорядником, якщо інше не передбачено законом;
- видання відповідного припису Уповноваженого або визначених ним посадових осіб секретаріату Уповноваженого;
- набрання законної сили рішенням суду щодо видалення або знищення персональних даних [9].

Висновки. Підсумовуючи, слід зазначити, що право бути забутих розглядається як таке, що захищає персональні дані фізичних осіб та дозволяє їм контролювати їх поширення в інформаційному просторі за допомогою засобів оскарження, в тому числі і звернення до суду. Оскаржуючи використання конкретної інформації індивід може вимагати її видалення або знищення із загального доступу через пошукові системи. Крім того, перспективи дослідження права людини на забуття вбачаємо в подальшому вивченні для інтеграції його концепції в правову систему України.

Разом з тим детальне вивчення міжнародного досвіду судової практики показує, що протистояння між фундаментальними правами на недоторканність приватного життя та свободою вираження поглядів означає, що вирішення численних спорів значною мірою залежить від фактичного контексту кожної конкретної справи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Woodrow Hartzog & Neil M. Richards. Privacy's Constitutional Moment and the Limits of Data Protection, in 61 Boston College Law Review 1687. URL: <https://doi.org/10.2139/ssrn.3441502>.
2. Luhmann N 1995 Social Systems. Stanford University Press. Sørensen E, Triantafyllou P 2016. The Politics of Self-Governance. Routledge. 627 pages. URL: https://www.google.com.ua/books/edition/Social_Systems/zVZQW4gxXk4C?hl=uk&gbpv=1&dq=inauthor:%22Niklas+Luhmann%22&printsec=frontcover.

3. Hornung G, Schnabel C. 2009. Data Protection in Germany I: The Population Census Decision and the Right to Informational Self-Determination. *Computer Law & Security Review* 25(1). Pages 84-88, 84. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0267364908001660>.
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини) від 11.09.1997. Конвенція Ради Європи від 04.11.1950 р. Конвенцію ратифіковано Законом № 475/97-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.
5. Директива 95/46/ЄС Європейського Парламенту і Ради «Про захист фізичних осіб при обробці персональних даних і про вільне переміщення таких даних» від 24 жовтня 1995 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_242#Text.
6. Mayer-Schönberger V (2009) Delete. The Virtue of Forgetting in the Digital Age. Princeton University Press. Published July 25, 2011. Pages 272. URL: https://www.academia.edu/935573/Viktor_Mayer_Sch%C3%B6nberger_Delete_the_Virtue_of_Forgetting_in_the_Digital_Age.
7. AMP v Persons Unknown. Case law. England and Wales High Court (Technology and Construction Court). December 20, 2011. URL: <https://www.casemine.com/judgement/uk/5b46f1ff2c94e0775e7efa56>.
8. Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2016/679 про захист фізичних осіб у зв'язку з опрацюванням персональних даних і про вільний рух таких даних, та про скасування Директиви 95/46/ЄС (Загальний регламент про захист даних) від 27 квітня 2016 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_008-16#Text.
9. Про захист персональних даних : Закон України від 01.06.2010 р. № 2297-VI: станом на 27 жовт. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text>.
10. Белов Д.М., Белова М.В., Горнило О.Т. Право людини на забуття. *Науковий вісник УжНУ. Серія «Право»*. Випуск 81. Ч. 2. С. 55-59.
11. Бисага Ю.М., Белов Д.М., Заборовський В.В. Штучний інтелект та авторські і суміжні права. *Науковий вісник УжНУ. Серія «Право»*. Випуск 76(2). Ч.2. 2023. С. 299-304.
12. Громовчук М.В., Белов Д.М. Гуманізм як філософсько-правова категорія в умовах формування нової парадигми в праві. *Аналітично-порівняльне право*. №3/2022. С. 301-310.
13. Белов Д.М., Громовчук М.В. Конституційно-правові засади статусу особи: окремі аспекти. *Аналітично-порівняльне право*. № 1. 2021. С. 21-26.